

פרק ו

משפחתו

מתוך ההקדמה לספר "נחלת צבי" ומתוך המכתבים שבארכיונו של הרב גוטמאכר רואים, שהיה אב וסב למשפחה ענפה וחשובה, ובניו וחתניו היו תלמידי חכמים ותפסו עמדות חשובות ביהדות פוזנא וסביבתה. היו לו חמשה בנים, שמותיהם: צבי, זליג, מאיר, יעקב, ושלמה בונעם; וחמש בנות.

בנו בכורו, ר' צבי הירש, נולד בכ"ז סיון תקע"ח¹, התפרסם כעילוי עוד בילדותו. עליו כותב אביו הרב גוטמאכר בהקדמתו לספר "נחלת צבי" על יבמות: "ומשנת השמיני והלאה חידש הרבה חידושים בתורה, וכשבא לבר מצוה נתתי לו ללמוד סוגיא דפעוטות בבבא בתרא דף קנ"ה, וחידש בזה פלפול ארוך, אשר נמצא בחידושי למסכת בבא בתרא. ואחר שנעשה י"ג שנה שלחתי לפאזען ללמוד אצל רבינו הקדוש מו"ה עקיבא זצוק"ל, וכתב אלי רבינו זצוק"ל ישמח האב ביוצאי חלציו". רק שנה אחת למד

1. תאריך לידתו של ר' צבי לקוח ממכתב אביו אליו, שכותב: "עש"ק כ"ז סיון תרכ"ב. היום הוא יום מולדתך...". גם גיל נשואיו לקוח מאותו מכתב: "הלזה צפיתי להשיא לך אשה בהיותך בן שמונה עשרה..." — כותב אביו בצער — "דמעתי לבי באים כמעין המתגבר לעיני, בשפטי על חיים שלך", כי לא היו בנים לר' צבי מאשתו, ואפסה כל תקוה שיהיו.

ר' צבי בפוזנא אצל הגאון ר' עקיבא איגר, כי חלה שם והיה מוכרח אביו לקחתו הביתה, ולמד בישיבה של אביו. מלבד ידיעה בתלמוד רכש לו ר' צבי גם ידיעות כלליות מתחום המדע "עד שנתפלאו רבים מגדולי חכמי הטבע מישראל ומהגויים עליו, שמעולם לא היה בבית-למודי-הידיעות (כלומר בבית הספר), ורק הוא בעל "תלמוד", ובכל זאת הגיע לגדלות כזה" — כותב אביו.

בשנת תקצ"ו, בהיותו בן שמונה עשרה, השיאו אביו אשה מרת ריינה "בתולה צדיקה, בתו של ר' מרדכי וויינער מקאליש, שהיתה קרובת בת שבע עשרה". "אף שהשידוך לא היה לפי גדל ערך" של בנו, שמח אביו שמחה גדולה "מחמת שלאחר הבחינה והדרישה מצא אותה מוכשרת להיות עקרת הבית ולא כדרך הבתולות האחרות".

שנים אחדות אחר הנשואין היה סמוך ר' צבי על שלחן אביו בפלעשען, הוא עסק גם קצת במסחר, אבל רוב זמנו הקדיש ללימוד, כמו שכותב אביו: "עשה מסחרו טפל ותורה עיקר". לאחר שהרב גוטמאכר עבר לגריידיץ נתקבל ר' צבי למלא את מקומו והיה כשלשים שנה רב בפלעשען, עד פטירתו בשנת תרל"א.

יותר מכל שאר בניו היה ר' צבי אהוב על אביו. עמו היה משתעשע בדברי תורה בכל עת תמיד. גם לאחר שעבר לגריידיץ היו מחליפים ביניהם שו"ת, ור' צבי היה כותב לאביו את חידושיו. ר' צבי היה מסור מאד לאביו והיה בא לבקרו פעם בפעם. הוא דאג לבריאותו, וביחוד לעת זקנותו.

במכתב משנת תרכ"ו מייעץ ר' צבי לאביו לשמור על בריאותו בימי החורף הקרים ולא ללכת לבית הכנסת בקור ולהזמין מבעוד זמן מקום במרחצאות לימות הקיץ, והוא מצדו מוכן לעזור לו בכסף להוצאות. הוא גם עזר לאביו בפעולתו למען ישוב א"י. ובאותו מכתב מצרף ר' צבי גם רשימת אנשים, שנתנו סכומי-כסף למען א"י.

אולם הנשואין של ר' צבי לא עלו יפה, וצער רב ואכזבה מרה היו לו ולאביו, כי שנים רבות לא ילדה אשתו גם אחרי טיפולים רבים אצל רופאים מומחים. לאחר שכל המאמצים והנסיונות של המומחים לא הועילו, וכאשר ראו שאין לה תקנה ע"י הרופאים, נסעה אתה אמה "לרב מבעלי מעשה בפולין (לאחד הצדיקים מבעלי המופת), שיברך אותה ויעתיר לה' בעדה". וכשלא נושעה גם כאן ראה ר' צבי שאין עצה אלא להפרד. אולם היא לא הסכימה לקבל גט בשום אופן. כמה פעמים נסו להשפיע עליה, אולם בכל פעם היא דחתה ולא נתרצתה. ר' צבי היה עדין נפש, הוא רחם עליה ולא רצה ללחוץ עליה ולצערה "עד שתהיה קצה בחייה ותרצה". בבכיותיה היתה מרככת את לבו ולא מצא עוז בנפשו להתאכזר אליה. אולם אביו לא יכול היה לראות עוד בצערו וכותב: "וכשראיתי שלכל הרחמנות צריך שיהיה סוף, ובפרט שהרופאים אמרו על בני שנעשה חלוש הרבה", נסע באופן מיוחד לפלעשען כדי להשפיע על כלתו שתתרצה לקבל את הגט ויותן לה חצי מן הבית ומן הרכוש. "ונתנה תקיעת כף שתקבל גט ורק בקשה להניח לה עד אחרי תשרי, אולי ירחם ה' לעשות נס בימי הדין. והייתי מוכרח להמתין.

כי באמת היא אצלי כבת מחמת צדקתה וטובה לבעלה, אין לשער כמה היא תולה חייה בו ובנו". אולם גם אחרי תשרי לא הסכימה לקבל גט. היא טענה שמוטב לה למות מאשר להפרד. היה בדעתו של הרב גוטמאכר לקחת את בנו אליו ולעזוב אותה לבדה, אולי באופן כזה תהא נאלצת לקבל את הגט. אבל לפי חוקי המדינה אי אפשר היה לנטוש אשה בלי פסק דין מוסמך של בית המשפט. על כן פנה ר' צבי לערכאות וצרף את תעודות הרופאים, אשר העידו כי מלכתחלה לא היתה מסוגלת ללדת, כי לא היה לה אורח כנשים. ותוך כמה שבועות ניתן פסק הדין שיפרדו, רק שיחצו את הרכוש כפי שהציע ר' צבי מלכתחילה. אולם גם אחרי פסק הדין של השופטים לא רצתה לקבל גט. וכך נמשך הענין כבר שלשים שנה, כפי שכותב הרב גוטמאכר בשנת תרכ"ו בצער רב: "חשבתי מחשבות ולא מצאתי. ובזה נמשך שלשים שנה ועתה בני נ"י בסוף ימי העמידה ואם לא עכשיו אימתי, אולי ירחם ה' שיביא עוד זרע קימא בעולם בעודו בכח". ופעם בהיות אצלו בנו ר' צבי, דנו שניהם בענין ובררו ובאו לידי מסקנה, כי על פי דין מלכתחילה היו הנשואין מקח טעות והקידושין אינן קידושין וגם מדרבנן פטור הוא מגט. אבל הרב גוטמאכר לא רצה בעצמו לפסוק את הדין בבית דינו וגם לפנות אל רבנים מן הסביבה לא רצה, לכן החליט לפנות אל רבני ירושלים עיר הקודש, לבית דין משלשה כוללים, שיוציאו את הפסק. והוא מציין: "וגם אינו דומה פסק מחכמי ירושלים, בסייעתא דשמיא, כדאיתא בירושלמי פ"א

סנהדרין ובאבות דרבי נתן פ' כ"ח. ומוסיף: "והנה אני בא רק כמציע דברים ולא לומר קבלו דעתי, רק אפתח השער כפי אשר שם החונן דעת ית' במחשבותי". והוא מביע את דעתו: "לדעתי אינה צריכה גט גם לא מדרבנן, כיון דהוי מקח טעות לגמרי, כיון שהיא איילנית והרופאים מעידים על כך. וכפי שאיתא בסנהדרין ס"ט ע"ב ואמאי אימא איילנית היא ואדעתא דהכי לא נתקדשה". ומביא שקלא וטריא ארוך בענין².

כפי הנראה לא יצא הדבר אל הפועל. ר' צבי מת באופן פתאומי בכ"ד שבט בשנת תרל"א בפלעשען בשנת ה"ג לחייו. זמן רב התאבל אביו על פטירת בנו אהובו, ובהקדמה לספרו "נחלת צבי" הוא מונה את שנות חייו, חדשיו וימיו³.

בשנת תרל"ג במלאות שנתיים לפטירתו, הוציא אביו לאור את ספריו "נחלת צבי" על מסכת יבמות, וגם "קן מפורשת" על מסכת קנים. ובהקדמה כותב ר' אליהו על בנו ר' צבי, שנקטף בדמי ימיו: "בכ"ד שבט תרל"ג קודם אור היום הייתי מתהלך לפני ה' בארצות החיים בודד... ולבי צעק בקרבי, בני צבי! צבי! לאן הלכת ולקחת עמך השעשועים שהיו לי בתורתך וחכמתך, אשר היו לעונג נפשי!

2. מתוך כ"י "אדרת אליהו".

3. "פתאום בכ"ד שבט תרל"א לקח אותו אלהים לישיבה של מעלה. בשנת הג"ן מחייו עלה לגן העדן ולא הניח אחריו זרע. והיה מימי חייו שנים וחמשים שנה, ארבעה חודשים, שבעה ועשרים יום."

והשיבו לי רעיוני; מה לך לצעוק עוד אל המלך, הלא תהלה לאל עוד לך בנים וחתנים, כולם מלאים ברכה בתורה ויראת שמים, וגם מהם ומתלמידיהם שלך החרדים לדבר ה' וגדולי תורה אתה מוצא לרוות נפשך בשעשועי פלפולים במכתב, וזכית לראות דור הרביעי בבנים ובבנות".

ואף כי התנחם הרב גוטמאכר אחרי מות בנו ר' צבי בשאר בניו וחתניו, לא חדל מלהזכירו בכל הזדמנות. בספרו "צפנת פענח" מאמר י"ג הוא מביא: "ואציג כאן מה שראיתי פעם דרוש מבני הרב מו"ה צבי נ"י, ועתה בהעתקה הזאת באדר תרל"א כותב אני בעניי מבני הרב המנוח מו"ה צבי זצ"ל", והוא מביא דברי בנו ר' צבי. בשו"ת "אדרת אליהו" בכת"י נמצאות תשובות שכתב הרב גוטמאכר אל בנו ר' צבי. ובתשובה (סי' י"ט) אל רב אחר הוא כותב: "ואני נטרד קצת כעת בביאת בני הרב מוה"צ יחי' אני בא בקצור".

על ר' אליהו ועל בנו ר' צבי כותב הגאון המפורסם ר' יוסף שאול נתנזון מלבוב, בעל "שואל ומשיב", בהסכמתו לספר "נחלת צבי": "האב הוא אב בחכמה בתורה וביראה, הגאון הצדיק הקדוש והטהור, המפורסם בעולם ביראתו וקדושתו, המקובל האלקי, כש"ת ר' אליהו שליט"א, וגם בנו הרב הגדול בתורה וחסידות, אשר נקטף בדמי ימיו וגם בעודו באביו".

גם שאר בניו, אעפ"י שעסקו במסחר, היו תלמידי חכמים, כמו שהרב גוטמאכר מעיד עליהם וכותב בסוף ספרו

„צפנת פענח“: „...ותהלה לאל, אם הרבה ואם מעט, כולהו זכו ללמוד גמרא ולחדש בהלימוד גם אחר שעוסקים במסחר, ויש במכתבי כמה חידושי תורה מהם.“ ר' זעליג גר בפוזנא ועסק במכירת יין כשר ואתרוגים. גם בנו ר' יעקב עסק במסחר עוד לפני חתונתו והיה תלמיד חכם. אחד מתלמידיו של הרב גוטמאכר, ר' שמעיה ראהואוין מעיר נאקעל, פונה במכתב, ז' כסליו תרי"ט, לר' אליהו ומציע לו שידוך הגון „עבור בנו הבחור המופלג החכם מו"ה יעקב העומד על משמרתו בחדר מסחרו בפוזן, עם נערה בתולה חכמה ומושלמת ביראת שדי, ושמה בינה בת מו"ה אשר לעמיל לעססער, וגם יש לה מוהר סך שני אלפים ר"ט מזומנים“. בנו ר' שלמה בונעם היה גר בברלין, ובנו מאיר גר תחילה בפוזנא ואח"כ בפריז, כפי שמעידים המכתבים, עם כתובת בית מסחרו בבירת צרפת.⁴

גם לבנותיו השתדל הרב גוטמאכר לקחת חתנים תלמידי-חכמים, ממשפחות מיוחסות בישראל, ובמכתב אחד שפנה אליו יהודי אחד מפולין, הוא כותב ששמע שמציעים לו שידוך לבתו עם הבחור מאיר בן הרב ר' יהושע פאלק אוירבאך בן הרב בעל „דברי חיים“, אחי הרב ר' מאיר

4. צאצאיו של ר' מאיר הגרו לאמריקה. נכדו אדולף גוטמאכר נפטר בבאלטימור בשנת 1915 (תרע"ה). מכל בניו ובנותיו של אדולף גוטמאכר נשאר בחיים רק בן אחד, רופא-נשים ידוע בניו-יורק ד"ר אלאן פ. גוטמאכר. לד"ר אלאן היה אח תאום ושמו מנפרד ואחות שנפטרו. כל הידיעות האלו קבלתי מד"ר אלאן הנ"ל.

אורבאך מקאליש, שעלה ארצה ישראל בסוף ימיו ונעשה לרב בירושלים. הכותב מדגיש "שהרב ר' יהושע פאלק היה סוחר ודיין בקהלת קלעטשעווע ואחר כך נתקבל כרב בסלופצע. בנו מאיר, הוא מאיר עיני חכמים בהלכה וגם מנהל במשא ומתן וממנו ישבע נחת אם יהיה חתן בתו".

לאחת מבנותיו הוצע שידוך עם גביר גדול מוילנא. מחותנו של ר' אליהו, ר' יהודה וויענער מוורשה, כותב בשנת תרכ"ה לר' אליהו: "הש"ץ הידוע משה מיכאל בא אלי בהצעה, ששמע כי הגביר הגדול מוילנא, המיליונר ר' יודל אפאטאוו, מחפש עבור בן זקוניו בת-זוג, ואינו מחפש כסף אלא בת טובים, והש"ץ מציע את בתו של הרב מגריידיץ. הנגיד הנ"ל רוצה לתת לבנו נדוניא שלש מאות אלף רובל כסף. חושבני שהצעה זו מתאימה לכבוד מחותני, פרטים יוכל להיודע אצל הש"ץ הנ"ל שהוא מוילנא. הבחור הוא בערך בגיל 18, מוכשר הן בתורה והן בחכמה ובמעלות ובמדות". וחותם: "מחותנו האוהבו ומכבדו בכל לבבו ובכל נפשו - יהודה וויענער".

יש לשער שהשידוך הוצע לבתו הצעירה מרת רבקה, כי בשנת תרכ"ה היתה היא היחידה מכל אחיותיה פנויה. השידוך הזה עם הגביר מוילנא לא יצא אל הפועל, והיא נישאה בשנת תרכ"ו לבערנהארד כהן מברעסלא. וכשפירסם הרב גוטמאכר ספרו של בנו ר' צבי בשנת תרל"ג, בקשה בתו מרת רבקה מאביה לשלוח אליה לברעסלא כעשרים וחמשה ספרים על מנת למכרם שם. עוד בת אחת, ושמה ראזאליא, גרה גם היא בברעסלא. בתו מרת גוטע היתה

נשואה לר' זעליג קאגאן. בתו מרת צפורה היתה נשואה לתלמיד חכם גדול ר' שמעון טארלער, אשר גר בגריידיץ ועסק במסחר.

אהבה רבה רחשו להרב גוטמאכר תלמידיו לשעבר והשתתפו עמו כל שנות חייו בימי שמחתו ואבלו. לארוסי בתו הצעירה מרת רבקה בשנת תרכ"ה קיבל הרב גוטמאכר הרבה מכתבי ברכות מאת תלמידיו לשעבר ומידידיו ומעריציו. ולחתונתה שנתקיימה כעבור שנה, בשנת תרכ"ו, שוב כתבו לו מכתבי ברכה וגם שלחו לו דורונות. וכך כותב תלמידו לשעבר משה בן אברהם לעזענבערג בשנת תרכ"ו:

„שמעתי מידידי ר' ישראל כהן שבט"ו בשבט הבע"ל תהיה חתונת בתו הצעירה למזל טוב ואמרתי אל לבי הנה האדמו"ר היה עושה לי חסדים הרבה להכניס אותי ואת משפחתי בשתי החברות בירושלים (סוכת שלום ו"מאור יעקב)“, האהיה מן הכת כפויי טובה? אף אני רוצה להיות לו לעזר מעט בדבר הזה. כי ידעתי גם ידעתי שצרכי בת ישראל מרובים. ואם אדמ"ו לא צריך לי באתי לבקש מלפניו שאל יחר אפו עלי אם אבוא לפניו בדורון מעט כזה“. ובסוף מכתבו מבקש ממנו „להשגיח על הסופר דשם כאשר מתקן את התפילין שלי שיכתוב הפרשיות ויניח אותם להבתים לפני אדמו"ר“.

כל ימיו היה רגיל הרב גוטמאכר לחלק ממשכורתו לעניים אלמנות ויתומים והוא חי בצמצום גדול, ותלמידיו ידעו זאת ולכן השתדלו תלמידיו לעזור לו בפרנסתו ובפרט

בזמן שהשיא את בתו הצעירה בשנת תרכ"ו בהיותו כבר בן שבעים שנה.

אשת נעוריו של ר' אליהו מרת טויבא נפטרה בט"ו תמוז שנת תרכ"ד, וכעבור שנתיים — בשנת תרכ"ו — נשא אשה בפעם שניה⁵, לאחר שהשיא כל בניו ובנותיו, ולאחר נשואיה של בתו הצעירה.

תלמידו הרב ישראל וויטקובסקי מוורעשנא כותב אליו בשנת תרכ"ו, י' אדר, ומברכו: "ושוב הנני אומר מזל טוב, מזל טוב לו ולנות-ביתו על הנשואין שלו מחדש בקדושה ובטהרה, ובשעה מוצלחת כיאות בעיני אלקים ואדם, יואיל אבינו שבשמים להטיבו בשיבה טובה". ר' אליהו היה אז בן שבעים.

קצת מקרובי משפחתו של הרב גוטמאכר נזכרים במכתבים. בן אחיו ושמו מאנלי גוטמאכר היה "מנהיג וראש הקהל" ביאראטשעוו, מתוו פחנא, ונזכר במכתבים בשנים תרכ"ו—תרל"א.

בן אחותו, צבי בן ר' עזריאל גרונט מליברפול, אנגליה, כותב אליו בשנת תרל"ד, י"ג תמוז: "דודי היקר, הנני שמח להודיעו שאני עומד בקרוב לבקרו. הייתי חולה אנוש זמן רב ובקשתי מהשי"ת שאם יעזרני לקום מחליי הנני מקבל עלי לנסוע לקבר אבות. והנה עזרני הקב"ה ואני עומד להפליג

5. אשתו השניה של הרב גוטמאכר היתה חותנתו של בנו ר' צבי (אם אשתו), אחרי שנתאלמנה מבעלה ר' מרדכי וויינער והיתה גרה בבית חתנה ר' צבי בפלעשען.

עם בני השלישי מנחם ביום הרביעי הקרוב ט"ז תמוז מכאן באנית-קיטור להמבורג ומשם לברלין, לפאזען ולגערדיק (גריידיץ) אליכם. ואני מקוה שדודי יסע עמי לאוסטרובה ואני אשלם כל ההוצאות. אשתי ובני בכורי עם זוגתו וכל ילדי דורשים בשלום הדוד והדודה. וחותם: «בן אחותו צבי בן ר' עזריאל יצ"ו». ומוסיף שכותב מכתב גם לבן-דודו ר' זעליג לפוזן.

והנה מכתב מאת «המחותנת מרת מירל שנעללער» מהירשבערג. היא פונה אליו: «האכפערצהרטער הערר ראבינער אונד געליבטער מחוטטען». וכותבת, שבעלה חזר מאושר (כפי הנראה מהאירוסין של בנם) על שזכה להכירו פנים אל פנים. אין די מלים בפיו להלל ולשבח. «רק דבר אחד מצערו ואינו יכול לשכות, שמחותננו היקר לא נתן די אמון בדתיותנו. יכולה אני להבטיח למחותן שאין לו מה לדאוג בנידון זה ושהמחותן יכול להיות בביתי וישמח לראות כיצד הכל מתנהל ב"ה... ה' יתברך בעצמו בא ומזכיר לנו את תובותינו. עכשיו אני, מחותני היקר, חולה וגם זה, אני סבורה, לטובה מהשי"ת. אני כבר אשגיח על כלותי כפי דרישת דתנו הקדושה. בקיץ כאן המרחץ היפה, מעין נהדר, ועד לחורף נשתדל שתבנה בהירשבערג מקוה-טהרה. אני בעצמי אהיה לדוגמא. רק שהשי"ת יתן לי בריאות. יכולתי הרבה להגיד, אבל בענינים קדושים אי-אפשר כ"כ לדבר, אי-אפשר הכל לכתוב ואי-אפשר הכל לספר. אני מרשה לעצמי לברך את כבוד מחותנו הרב הנכבד לארושי בני רדל מקרב לבי ומאחלת שיזכה לראות אצל

שני בניו היקרים ונכדיו וניניו שהשי"ת יתן שברכותיו תתקיימנה". לבסוף מבקשת שיתפלל בעדה שתוכל למלא תפקידיה בבית ובחנות כפי הדרוש, ומסיימת שמתפללת לה' בעד אריכות ימיו ובריאותו: "כי הוא העטרה המקשטת את כולנו". וחותמת: "המכבדת אותו מקרב לב מירל שנעללער", ומוסיפה: "בעלי איננו והוא יכתוב לחוד. ילדי דורשים שלומו, ביחוד מאיר ורבקה-אסתר. רדל עוד לא חזר מהכלה שלו"⁶. ובסוף מוסיפה: "רצוף בשביל רבי מאיר בעל-הנס".

היו לו לרב גוטמאכר גם קרובים עניים שתמך בהם. הנה מכתב מגיסו שאול לעדערמן מיום ב' כ"ג כסליו תרכ"ה: "לכבוד גיסי וכו' וכו' צדיק וחסיד כש"ת מו"ה אלי' נ"י". הוא מודיע לו כי מכתבו הגיע לידו לפני ראש-השנה ומודה לו על התשורה שני ר"ט כסף. ולהלן מתאונן על מצבו הקשה: "יאמין לי גיסי כי בעת כתבי אמרים אלה עיני נוזלים דמעה כי עודני מטרה לפגעי הזמן כי אפס כסף, ובביתי אין לחם להטריף נפשי ונפשות בני ביתי. לכן אתחנן אליו יהי נא חסדו עמדי להושיעני ולתמכני בימין צדקו כפעם בפעם. וגם בקשתי למחול לכתוב לבנו היקר לעיר פאזען להושיענו בכל מה דאפשר". כיצד הוא גיסו ואיפה גר — לא ברור מן המכתב.

רק בנו בכורו ר' צבי תפס רבנות. שאר בניו וחתניו

6. לא ברור מהמכתב עם מי הם קשרי החיתון. יש לשער כי הכלה היא נכדתו מאחד מבניו או מבנותיו.

עם היותם תלמידי חכמים עסקו במסחר. דאגות גדולות וצער רב היו לו להרב גוטמאכר מבניו וחתניו הסוחרים. לא תמיד שחקה להם השעה, וכל תקלה שאירעה להם במסחרם פגעה באביהם הצדיק. קרה שאחד מחתניו עמד לפני פשיטת רגל, דבר שהיה פוגע בכבודו ובמעמדו של הרב גוטמאכר והיה גורם חילול השם גדול בכל רחבי גרמניה, כי הרב גוטמאכר היה מפורסם מאד ומקובל על כל שכבות העם בין היהודים וגם בין הגויים. כידוע היו יהודי גרמניה שומרים בקפדנות על הגינות ויושר במשא ומתן, אף אלה מהם שהיו מקילים במצוות שבין אדם למקום, ופשיטת רגל נחשבה לחרפה גדולה.

ביקש הרב גוטמאכר מוצא לכסף כדי להציל את חתנו מן החרפה הגדולה וכדי למנוע חילול השם. הוא עצמו חי בצמצום משכר-הרבנות שקיבל, וחלק משכרו זה היה מחלק לצדקה. בצר לו נאלץ להשפיל את עצמו לפנות אל הנדיבים הגדולים שבגרמניה ומחוצה לו. הוא פנה אל השר מונטיפיורי באנגליה ע"י מזכירו ד"ר לוי. הדבר היה בקיץ שנת תר"ל. והרב גוטמאכר היה אז כבר בן שבעים וחמש. השר מונטיפיורי כרגיל היה טרוד תמיד בענינים שונים ולא שעה כנראה אל פניתו, או שמזכירו הד"ר לוי, שלידו הגיע המכתב, לא מסרו לשר. הרב גוטמאכר חזר וכתב מכתב אחר ושלח אותו אל אחד מתלמידיו לשעבר ר' אליעזר שאול שהיה לפנים אבד"ק טשייעווא ועתה יושב ברמסגייט (ליד לונדון) ב"ישיבה". "ישיבה" זו או "בית המדרש" לחכמים כפי שנקרא, נוסדה ע"י השר מונטיפיורי בשנת תרכ"ט על שם

אשתו יהודית למלאות שבע שנים לפטירתה, ונמצאה תחת הנהלתו של מזכירו הד"ר לוי. המוסד הזה היה כעין "שבת תחכמוני" והיה מיועד לזקני תלמידי חכמים שבאו ממקומות שונים ושמלאו כבר כרסם בש"ס ופוסקים. אל תלמידו הנ"ל פנה הרב גוטמאכר ובקשו למסור את מכתבו המצורף אל הד"ר לוי. ומתלמידו קיבל תשובה, מכתב ארוך ובו תיאר התלמיד את הקשיים שנתקל בהם בדברו עם הד"ר לוי, כי אל השר עצמו אי אפשר להגיע. לפי דברי התלמיד הזה, הד"ר לוי "הוא קפדן גדול בטבעו והשיב כי הוא כעת מוטרד מאד וכי כבר קיבל לפני חודש מכתב מהרב מגריידיץ בענין זה"⁷. ועתה מיעץ התלמיד לרב גוטמאכר לכתוב עוד מכתב אל ד"ר לוי ויסביר לו כי אמנם לא היה רוצה להטריד את השר "בענינים כאלה אשר רבו המבקשים, עם כל זאת דבר זה הוא יוצא מן הכלל". ואל השר עצמו יפנה במכתב

7. התלמיד הזה אינו מרוצה מדרכי הנהלת המוסד. הוא מתאונן: "ואם נפל עתה גורלי להיות בטלן ועבד עבדים, כי הד"ר לעזרי" הוא "ראש הישיבה" שלנו ולא ללמדנו הוא בא, כ"א הלכות דרך ארץ וקפידות [= הקפדות] לפי דרכי המדינה ולפי העת והזמן אשר לא שערם אנשי מדינתנו ואבותינו ואבותינו. ומהשר שליט"א אין זה תימא, כי הוא אינו בעל-תורה כידוע והסכין עם ד"ר לעזרי משך שלש ושלשים שנה... וגם אנחנו לא יכלנו לדבר אליו עד הנה כ"א ע"י ד"ר לעזרי". ועוד הוא מספר: "ופעם בא הנה הרב ר' רפאל נטע רבינוביץ המדפיס במינכען חיבוריו "דקדוקי סופרים" ובאותו פרק היינו נקראים לפני השר לסיום ספר ובקשנו מהשר שיקרא גם אותו ולא שמע לדברינו".

וינמק את בקשתו: „שאם חתנו, חס ושלום, יכנס בבאנקרוט יהיה חילול השם הנוגע להכלל כמעט בכל מדינת אשכנז, אחרי שמר הוא המתעסק בעניני הכלל“. וכן מיעץ הוא לו לפנות אל הרב הראשי באנגליה הרב אדלר, ולכתוב שנית אל השר רוטשילד בלונדון „וביותר אל אשתו, כי היא בעלת צדקה באמת“, וכן אל הגביר הצדיק רוטשילד מפפד"מ. ועוד מייעץ לו לפנות אל „גבירי המבורג המפורסמים בצדקותיהם, ובקופנהגן האחד המפורסם בצדקותיו ויש לו ביהכ"נ שלו, מר יחקור אחריו, כי שכחתי שמו, וסיפר לי אחד המסובבים אשר נתן לו 40 ר"ט דרך עברו שם“. וכן אל הגבירים האחים הירש ויוהן האף וכד' בברלין. ואל הרב דק' ספרדים בלונדון „שהוא הסוכן מהצדקה של הגביר האדיר ששון“, ואל הד"ר אלברט כהן בפאריז „והוא איש טוב ומטיב באמת וגם הרבה לעשות“.

לא ידוע מה מן העצות האלה קיבל הרב גוטמאכר, ואל מי עוד פנה מלבד השר מונטיפיורי, וממי נעזר. ידוע רק שעם השר מונטיפיורי עמד בחליפת מכתבים בענייני כלל ישראל וישוב א"י, והשר כתב אליו בכבוד רב.

והנה אחד ממכתביו אל הרב גוטמאכר בו הוא מודיע לו על פעולתו למען יהודי מרוקו בשנת תרכ"ה:

לכבוד הרב המאה"ג המופלג בתורה ובחכמה, שלום וברכה. יען אשר ידעתי כי נכספה וגם כלתה נפשו לדעת את כל ההליכות אשר הערכתי לישע עמי, באתי היום להריץ אל מעלת כבוד תורתו את דברי הספר (המכתב) אשר ערכתי

לפני ראשי-על וזקני העדה היושבים תחת ממשלת השולטן
 יר"ה בערי מאראקא להראותם הדרך אשר ילכו למצא חן
 בעיני המלך והשרים. יתב' ברב רחמיו וחסדיו יאר פניו
 אלינו ויחננו ויקבץ נדחינו וימהר לגאלנו.

כעתירת מוקירו הנאמן

משה מונטפיורי

